

ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ ДЕФИНИСАЊА ПОЈМА „ОРУЖАНЕ ПОБУНЕ” КАО СЛОЖЕНОГ ОБЛИКА ПОЛИТИЧКОГ НАСИЉА

Бојан Кузмановић*
Срђан Благојевић**

Достављен: 05. 02. 2022.

Кориговано: 09. 03. 2022.

Прихваћен: 22. 03. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdelo2202041K

Оружана побуна је значајан унутрашњи безбедносни проблем, али и средство за постизање различитих политичких циљева, не само у унутрашњим већ и у међународним односима. Током успостављања свог теоријског основа најчешће је проучавана у оквиру ширег контекста, односно рата, као сложеног облика политичког насиља, што је произвело више теоријских, доктринарних и других одређења ове друштвене појаве. Различите дефиниције које се могу наћи у литератури на први поглед су доста сличне, јер полазе од оружане борбе против власти (или неке мере коју власт предузима), али се њиховом анализом могу уочити и значајне разлике у садржају појма.

У трагању за ваљаном дефиницијом оружане побуне, а примењујући методе дефинисања (методу синонима, аналитички, синтетички, генетички и оперативни метод), као и правила дефинисања, анализиране су доступне дефиниције оружане побуне. У раду су анализирана семантичка, доктринарна и истраживачка одређења „оружане побуне” ради сагледавања проблема дефинисања овог појма и формулисања предлога објективног и експликативног одређења његовог садржаја.

Кључне речи: *дефиниција, дефинисање, политичко насиље, оружана побуна*

---

* Војна академија, Универзитет одбране у Београду, Београд, Република Србија, bojan.kuzmanovic@vs.rs

** Војна академија, Универзитет одбране у Београду, Београд, Република Србија.

Оружана побуна није нова друштвена појава; овај облик политичког насиља је постојао током целе људске историје.¹ Међутим, током последњих тридесет година постао је стратешки значајан, јер је, пре свега, коришћен као средство унутрашње али и спољне политике.² У биполарној геополитичкој подели, оружане побуне су посматране најчешће као начин борбе за ослобођење од колонизације, репресије и сл. Међутим, уочене су и њене особине као спољнополитичког алата, па су у униполарном геополитичком моменту добиле више на значају. Услед тих разноврсних појавних облика појавило се и мноштво дефиниција овог сложеног облика политичког насиља.

Проблеми на које истраживачи наилазе у трагању за суштинским одликама оружане побуне су семантички, а затим садржајни, јер је тешко одредити шта оружана побуна јесте у односу на то шта није, пре свега због сличности садржаја са другим сложеним облицима политичког насиља (герилом, тероризмом, грађанским ратом и др.).

Све то указује на комплексност појаве и на проблеме са којима се сусрећу истраживачи. Ипак, дефинисање неке друштвене појаве је нужно јер одређује главне и константне одлике, структуру, као и разграничење неке појаве од других сличних појава.³ На тај начин се у сваком друштву обезбеђују предуслови за заједнички приступ и поступање приликом решавања практичних проблема.

У раду нису анализирани случајеви оружаних побуна које препознају доступне базе података о овој друштвеној појави, као што је, на пример, база Института за истраживање мира у Ослу,⁴ других истраживача ове области⁵ или приватних истраживачких организација⁶ у којима су издвојена обележја ове друштвене појаве, већ су критички наведена карактеристична обележја оружане побуне, применом хипотетичко-дедуктивне и компаративне општенаучне методе, као и свих основних (аналитичких и синтетичких) метода научног сазнања из лексичких, правних, истраживачких и војних (доктринарних) одређења, ради сагледавања проблема дефинисања овог појма и формулисања предлога објективног и експликативног одређења његовог садржаја.

¹ Драган Симеуновић, *Политичко насиље*, Радничка штампа, Београд, 1989, стр. 70-87.

² Steven Metz & Raymond Millen, „*Insurgency and counterinsurgency in the 21st century: reconceptualizing threat and response*”. Strategic Studies Institute, US Army War College WA, 2004, p. 6.

³ О проблемима и правилима дефинисања видети шире у: Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, ЈП Службени гласник, Београд, 2000, стр. 166-169.

⁴ Pettersson, Therese, Shawn Davis, Amber Deniz, Garoun Engström, Nanar Hawach, Stina Högladh, Margareta Sollenberg & Magnus Öberg, „Organized violence 1989-2020, with a special emphasis on Syria”. *Journal of Peace Research* 58(4), Peace Research Institute Oslo (PRIO), 2021.

⁵ Balcells L, Kalyvas SN, „Does Warfare Matter? Severity, Duration, and Outcomes of Civil Wars”, *Journal of Conflict Resolution*, 58(8):1390-1418. 2014, doi:10.1177/0022002714547903

⁶ Paul, Christopher, Colin P. Clarke, Beth Grill, and Molly Dunigan, *Paths to Victory: Detailed Insurgency Case Studies*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2013.

Приказ резултата семантичке анализе

Иако је синтагма „оружана побуна“ присутна у домаћем и међународном медијском, војном, политичком и правном дискурсу, као и у дискурсу академске заједнице који истражује проблеме политичког насиља, али и функцију безбедности и одбране, за сада не постоји једна општеприхваћена дефиниција. То указује на сложеност али и на политизованост појма, јер теоријско одређење често зависи од тренутног политичког дискурса. Такође, синтагма „оружана побуна“ се не може наћи у речницима српског језика. Ако пођемо од става да синтагма представља организован скуп речи који означава један појам и да у њој постоји главни члан и један или више зависних чланова, при чему зависни члан има функцију атрибута и ближе одређује значење главног члана, онда је у синтагми „оружана побуна“ именица „побуна“ главни члан, док је придев „оружана“ зависан члан.

Семантички реч „побуна“ се у Речнику српског језика из 2011. године (издање Матице српске) дефинише као устанак, буна, негодовање, израз незадовољства, протест (против власти, политике и др.). Такође, као отпор против некога, нечега, отказивање послушности, негодовање, али и као неред, хаос изазван немирима, метеж, комешање.⁷ Реч „оружана“ се, у истом извору, наводи у значењу – који се изводи оружјем (напад, сукоб) или који се ствара у борби, борбом. У речнику страних речи и израза Милана Вујаклије из 1980. године, реч „побуна“ се користи за дефинисање појма „револт“ који је у наш језик ушао из француског (фр. *révolte*), у значењу буна, побуна, устанак, јако негодовање против некога или нечега. Такође, реч „побуна“ се користи и за дефинисање термина „инсурекција“ (лат. *insurgere, insurrectio*), у значењу буна, устанак, дизање народа на оружје.⁸

Обрен Ђорђевић у Лексикону безбедности из 1986. године, дефинише оружану побуну као „облик превратничких дејстава који подразумева од организоване скупине тајно припреману оружану акцију ради насилног обарања постојећег правног поретка“.⁹

За разлику од енглеског говорног подручја, где се за оружану побуну (тј. облик насилног преузимања власти), користи један термин *insurgency*, речник руског језика који је у четири тома издаван и допуњаван од 1957. до 1999. године, за дефинисање оружане побуне наводи више термина (рус. *бунт, повстанчества, крамола*).¹⁰ Треће издање Велике совјетске енциклопедије дефинише оружану побуну као противреволуционарно ратовање, тј. покушај војно инфериорне групе (побуњеника) да герилским ратовањем и контролом популације узурпира и преузме контролу система.¹¹ Овај

⁷ Милица Вујанић и др., *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2011.

⁸ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.

⁹ Обрен Ђорђевић, *Лексикон безбедности*, Партизанска књига, Београд, 1986, стр. 267.

¹⁰ *Словарь русского языка*, доступан на: <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.asp>, приступљено дана 27. 12. 2021. године.

¹¹ *Третье издание Большой советской энциклопедии*, выпущенной издательством «Советская энциклопедия» в 1969 - 1978 годах, доступна на: http://www.rubicon.com/bse_1.asp, приступљено дана 28. 12. 2021. године.

пример указује на зависност дефиниције појма од политичког дискурса, јер Октобарску револуцију западни аутори већином сматрају оружаном побуном против цара, док је руска лексика сматра револуцијом, а касније побуне против комунистичке власти у Русији као оружане побуне (тј. као противреволуционарно ратовање). Такође, оваквим дефинисањем оружане побуне, као облика политичког насиља, власт у Русији унапред истиче негативан (противреволуционарни) контекст овакве политичке борбе.

Политичка теорија код нас дала је свој допринос одређењу овог појма кроз једно од цитиранијих одређења које је наведено у Политичкој енциклопедији из 1975. године. У том делу побуна се дефинише као „масовна акција индивидуално и по броју неодређене групе, која се предузима ради насилног обарања неког друштвеног или државног система или ради супротстављања неком органу или некој мери државне власти”, а оружана побуна као „облик побуне у којем су њени учесници сви или делимично снабдевени оружјем подобним за напад и одбрану, при чему није потребно да учесници стално носе оружје, већ је довољно да га у ту сврху поседују и да се њиме повремено користе или држе на местима одакле га могу лако употребити”.¹² Овакво одређење је предметно, садржајно и суштински прецизније, јер не истиче унапред негативну конотацију појаве. Да ли је оружана побуна позитивна или негативна друштвена појава која се дешава, зависи од контекста. На пример, у случајевима када се над једном групом врши неки од облика политичког насиља (експлоатација, терор, репресија и сл.), па ако након исцрпљивања других политичких средстава припадници групе прибегну оружаној побуни, она се оправдава, а међународна заједница је подржава. Међутим, ако су мотиви оружане побуне овладавање неким ресурсима, сецесија или приморавање власти на уступке онда се осуђује, а државе често и коалиционо помажу држави „жртви”.

Доктринарни осврт

Слично енциклопедијском виђењу је и доктринарно одређење појма оружана побуна. У Доктрини Војске Србије се наводи да је оружана побуна „специфичан облик оружаног насиља, који угрожава безбедност државе, јер се њоме тежи остваривању политичких циљева на неуставан начин и насилним путем”.¹³ У важећем Концепту употребе снага Војске Србије у противтерористичкој и противпобуњеничкој операцији наводи се да је „оружана побуна специфичан облик побуне у којем су њени учесници, сви или делимично, снабдевени оружјем или оруђима подобним за напад и одбрану, при чему је довољно да им исто буде само доступно, односно, да га у ту сврху поседују и да се њиме или повремено користе или држе на местима одакле га могу лако употребити са задатком одузимања легитимности актуелном режиму и добијања легитимности за себе”.¹⁴

¹² Јован Ђорђевић и др., *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975, стр. 737.

¹³ „Доктрина Војске Србије”, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2010, стр. 8.

¹⁴ „Концепт употребе снага Војске Србије у противтерористичкој и противпобуњеничкој операцији”, Министарство одбране, Генералштаб Војске Србије, Управа за обуку и доктрину, Београд, 2014, тачка 33.

Британска доктрина оружану побуну дефинише као „организовану, насилну субверзију која се, као изазов утврђеном ауторитету, користи ради утицаја на политичку контролу, или ради спречавања политичке контроле”.¹⁵

Слично британској доктрини, америчка доктринарна документа оружану побуну дефинишу као „организовану употребу субверзије и насиља који се спроводе ради заузимања, поништавања или оспоравања политичке контроле над регионом”.¹⁶

Француска доктрина под оружаном побуном подразумева активности организоване и идеолошки мотивисане групе (или покрета), која настоји да убеђивањем и принудом становништва или применом насиља и субверзије испровоцира политичку промену власти над државом или регионом.¹⁷

Након редефинисања појма, немачка доктрина уопштено под оружаном побуном подразумева процес дестабилизације изазван политичким, економским и/или социјалним незадовољством, који се спроводи ради утицаја на делотворност и легитимитет државног система.¹⁸

Организација северноатлантског уговора (eng. *North Atlantic Treaty Organization – NATO*) дефинише оружану побуну као „акцију организоване, често идеолошки мотивисане групе или покрета ради утицаја на политичке промене или њихово спречавање или ради збацивања владајућих ауторитета у једној земљи или региону, фокусирањем на убеђивање или приморавање становништва употребом насиља или субверзије”.¹⁹

Све наведене дефиниције уважавају и истичу политички контекст оружане побуне који се огледа у циљевима као што су: освајање или оспоравање политичке контроле, промена власти, утицај на делотворност и легитимитет државног система и сл.

Теоријски осврт на предмет истраживања

У нашем политичком и војном дискурсу нема много извора који се баве темом оружане побуне. Страних извора о овом проблему има више, пре свега због револуционарне природе промене система у неким државама (Кина, Русија) или колонијалних искустава које су велике силе имале током историје, пре свих Велика Британија и Француска. Такође, истичу се радови истраживача из САД, посебно током и након Вијетнамског рата и након интервенција у Ираку и Авганистану.

---

¹⁵ British Army Field Manual. (2009), Volume 1 Part 10, „*Countering Insurgency*”, Army Code 71876.

¹⁶ Chairman of the Joint Chiefs of Staff Publications „*Counterinsurgency*”, 2018, и „*Insurgencies and counterinsurgencies*”. FM 3-24, HQ Dept. of the Army, US, 2014.

¹⁷ Centre interarmées de concepts, de doctrines et d’expérimentations, „*Contre-insurrection*”, Ministère de la Défense, Paris, 2013.

¹⁸ German Army Office, Army development, Army training, „*Preliminary basics for the role of land forces in counterinsurgency*”, Cologne, 2010.

¹⁹ NATO Allied Joint Publication 3.4.4 „*Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*”, Edition a Version 1, July 2016.

Најзначајнији и један од најцитираних у овој области је свакако Мао Цедунг (*Mao Tse Tung*). Овај кинески реалполитичар, вођа Комунистичке партије Кине и председник Народне Републике Кине од њеног оснивања 1949. године па све до своје смрти 1976. године, сматра се једном од најзначајнијих личности у кинеској политичкој и војној историји. У свом делу „О герилском ратовању“, које је написао током кинеске борбе против окупације од стране Јапана (1937. године), поставио је основе организације и начина извођења оружане побуне. Своје закључке извео је на основу историјских искустава (руски отпор Наполеону и грађански рат у Русији), до тада познате и њему доступне теорије (Клаузевиц) и сопствене праксе. Према Мао Цедунгу оружана побуна (герилско ратовање у комбинацији са политичким радом) моћно је специјално оружје које нације инфериорније у војној опреми и оружју могу употребити против снажније агресорске нације.²⁰ Клаузевицеву поставку да је рат наставак политике другим средствима Мао Цедунг разрађује у својој пракси и истиче да у тој борби брзина, изненађење и обмана активности обезбеђују победу.

Француски официр Давид Галула (*David Galula*) јена основу свог (француског) искуства из Индокине и са севера Африке, године 1964. написао дело „Противпобуњеничко ратовање: теорија и пракса“ у којем су по први пут систематизована сазнања о разликама између оружане побуне и других облика политичког насиља (револуција, завера, грађански ратови). Такође, наглашене су неке основне карактеристике ове појаве (политички основ, дуготрајност, цена, значај пропаганде, променљивост, неконвенционалност итд.). Као и Мао Цедунг и Галула је парафразирао Клаузевица, дефинисавши оружану побуну као „спровођење политике партије унутар земље свим средствима“.²¹

Британско виђење оружане побуне систематизовао је Френк Китсон (*Frank Kitson*) 1971. године у својој књизи „Операције ниског интензитета: субверзија, оружана побуна и мировне операције“. Китсон дефинише побуну као „употребу оружане силе од стране дела становништва против владе, са циљем да је сруши или присили на нешто што није желела“.²²

Амерички истраживачи потврђују став да оружана побуна није нов феномен и да од организовања првих политичких заједница представља најчешћи облик друштвеног сукоба.²³ Посебно се истиче став да је од завршетка Другог светског рата до данас, оружана побуна преовладавајући облик сукоба.²⁴ Овакво становиште заступа и амерички теоретичар међународних односа Џозеф Нај (*Joseph Nye*), у својој књизи „Како разумевати међународне сукобе“. У њој наводи податак да је од 111 сукоба који су се одиграли од 1989. до 2000. године чак 95 било

²⁰ Mao Tse Tung, *On guerrilla warfare*, translated HQ US MC, Washington, 1989, p. 42.

²¹ David Galula, *Counterinsurgency Warfare*, Praeger, London, 1964, p. 1.

²² Frank Kitson, *Low Intensity Operations: Subversion, Insurgency and Peacekeeping*. Faber and Faber, London 1971, p. 3.

²³ Bard O'Neill, *Insurgency and terrorism, from revolution to apocalypse*, Potomac books, Washington, 2005.

²⁴ Ian Beckett, *Modern insurgencies and counter-insurgencies*, Routledge group, London, 2001.

унутрашње природе, а већина је настала из етничких разлога.²⁵ Бард О'Нил (*Bard O'Neill*) оружану побуну дефинише као борбу између група и власти у којој групе свесно користе политичке ресурсе (нпр. организационе експертизе, пропаганда и демонстрације) и насиље за уништавање, преформулисање или одржавање легитимитета једног или више аспеката политике.²⁶ Стивен Мец (*Steven Metz*) и Рејмонд Милен (*Raymond Millen*), описујући концептуални контекст, оружану побуну дефинишу као стратегију коју усвајају групе које не могу остварити своје политичке циљеве конвенционалним средствима или брзим преузимањем власти, а користе је они који су преслаби да освоје власт на други начин.²⁷

Један од навођенијих аутора чији су ставови обухваћени званичним документима Европске уније и америчким војнодоктринарним документима јесте Аустралијанац Дејвид Килкулен (*David Kilcullen*). Он закључује да је оружана побуна јавни покрет који покушава срушити статус кво кроз субверзију, политичку активност, побуну, оружани сукоб и тероризам.²⁸

Уз констатацију да оружана побуна све више постаје актуелан облик угрожавања безбедности народа и држава, Митар Ковач и Дејан Стојковић у свом делу „Стратегијско планирање одбране“ оружану побуну дефинишу као врсту оружаног сукоба у којем, врло често, одређена група у друштву (јачег или слабијег политичког утицаја) настоји да изазове „промене“, комбинацијом субверзија, пропаганде и војног притиска, са циљем да убеди или подстакну широке народне масе да прихвате такве промене.²⁹

Миодраг Гордић и Горан Матић оружану побуну, са аспекта угрожавања безбедности, дефинишу као „организовану оружану политичку борбу, чији циљ може бити преузимање власти превратом и сменом постојеће власти или знатно ограничењем обима“.³⁰ Она одложује војно-политичку активност (субверзију и оружани сукоб) усмерава ка остваривању потпуне или делимичне контроле ресурса државе, употребом нерегуларних војних снага или илегалних политичких организација. Такође, из ставова судске праксе и са становишта теорије кривичног права, исти аутори изводе и кривичноправни појам оружане побуне на основу обележја овог кривичног дела. Према њима, основне карактеристике оружане побуне су:

а) акција индивидуално неодређеног броја лица (у њој учествује, по правилу, већи број учесника који се ипак не може унапред одредити);

²⁵ Džozef Naj, *Како разумевати међународне сукобе*, Стубови културе, Београд, 2006.

²⁶ Bard O'Neill, et al., *Insurgency in the modern world*, Routledge group, London, 1980, p. 1.

²⁷ Steven Metz & Raymond Millen, „*Insurgency and counterinsurgency in the 21st century: reconceptualizing threat and response*“. Strategic Studies Institute, US Army War College, 2004, p. 2. Приступљено 11.01.2022, доступно на: <http://www.jstor.org/stable/resrep11453>

²⁸ David Kilcullen, „Countering Global Insurgency: A Strategy for the War on Terrorism“, *Journal of Strategic Studies*, 2005. и David Kilcullen, „Counterinsurgency Redux“, *Survival* 48, 4 (Winter 2006-2007), p.121.

²⁹ Митар Ковач и Дејан Стојковић. *Стратегијско планирање одбране*. Војноиздавачки завод, Београд, 2009.

³⁰ Миодраг Гордић и Горан Матић, „Оружана побуна“, *Војно дело*, јесен 2011.

б) организована акција (не настаје спонтано, већ као резултат одређених претходних делатности управљених на њено припремање и усмеравање, а најчешће је подржава нека организација или страна држава);

в) учесници су наоружани оружјем или неким оруђем и спремни да га употребе, мада до саме употребе не мора доћи;

г) увек је усмерена на насилно остваривање одређених циљева а најчешће на угрожавање уставног уређења или безбедности земље.

Правни аспект оружане побуне уочава се у „Кривичном закону Републике Србије” у којем је ово дело сврстано под кривична дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије.³¹ Под оружаном побуну сматра се дело које је уперено на угрожавање уставног уређења, безбедности или територијалне целине Србије. За ово кривично дело члан 311 предвиђа за организатора оружане побуне минималну казну затвора од пет година, а за учеснике затворску казну од три до петнаест година. У страним законодавствима се ово кривично дело слично третира. На пример, у Кривичном закону Руске Федерације оружану побуну је сврстана под дела против државне власти и инкриминише се као организација оружане побуне или активно учествовање у њој са циљем свргавања или насилне промене уставног уређења Руске Федерације или повреда њене територијалне целовитости. За ово кривично дело забрањена је казна од дванаест до двадесет година.³²

Према Радославу Гађиновићу и Драгану Млађану, правни аспект дефинисања друштвених појава има оправдање, јер за оружану побуну не постоји формални консензус у садржајном смислу. Наиме, савремени систем међународног права побуну не третира већ је сматра унутрашњом ствари државе и у њеној је искључивој надлежности. Додатно, члан 1, ст. 2 Протокола II из 1977. године, придодат Женевским конвенцијама из 1949. године, изузима побуну из обухвата међународног права. Исти аутори прихватају одређење Централне обавештајне агенције која оружану побуну сматра алатом за остваривање контроле над ресурсима земље употребом нерегуларних војних сила или илегалних политичких организација.³³ Овакво уско организацијско (агенцијско) одређење емпиријски није подржано јер мотиви побуњеника широм планете нису само овладавање ресурсима, а снаге побуне у свом саставу увек имају и легалне политичке организације.

Милан Мијалковски наводи да је оружану побуну противзаконита делатност веће друштвене групе против актуелне власти матичне државе или против неког владиног органа. Лица која учествују у оружану побуну међусобно су повезана с циљем и спремношћу да за његово постизање примене силу. Оружану побуну карак-

³¹ Кривични законик Републике Србије – „Службени гласник РС”, бр. 85 од 6. октобра 2005, 88 од 14. октобра 2005 – исправка, 107 од 2. децембра 2005 – исправка, 72 од 3. септембра 2009, 111 од 29. децембра 2009, 121 од 24. децембра 2012, 104 од 27. новембра 2013, 108 од 10. октобра 2014, 94 од 24. новембра 2016, 35 од 21. маја 2019.

³² Наведено у: Горан Матић, *Политички деликти – атентат и побуна*. МЦ „Одбрана”, Београд, 2016, п. 236.

³³ Наведено у: Радослав Гађиновић и Драган Млађан, „Оружану побуну – проблем безбедности демократске државе”. *Српска политичка мисао*, број 4/2011, стр. 284 и 285.

теришу темељне припреме њених носилаца, а отпочиње у тренутку за који вође побуњеника сматрају да је најповољнији за остваривање пројектованог циља или је искрсао адекватан повод.³⁴ Исти аутор истиче да до оружане побуне долази ескалацијом тероризма у једном од следећих случајева: (1) када нападнута држава није способна да оптимално онеспособи терористе, (2) када терористички колективитет има подршку локалног становништва које своје јавне масовне облике подршке трансформише у насилне, (3) када терористи имају велики број поборника, а сматрају да пунктуалним нападима не могу да се остваре крајњи циљеви и (4) када инострани спонзор наложи вођама терориста да покрену становништво на побуну.

Потребно је нагласити значај става да овај облик политичког насиља настаје након, уз или после других облика политичког насиља, али уз ограничење да оружана побуна не мора настати само након неког од сложених облика политичког насиља већ и након неког од његових простих облика. Такође, тероризам као и субверзије, протести, нереди, немири или герилска дејства могу бити део тактике (начин деловања, активности) побуњеничких покрета.

Да је оружана побуна унутрашња ствар државе потврђује у свом чланку „Употреба савремених војних снага у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне“ и Вангел Милковски. Овај аутор, чији су закључци уврштени у доктринарни документ Војске Србије (Концепт употребе снага Војске Србије у противтерористичким и противпобуњеничким операцијама), истиче да оружана побуна, као друштвена појава, настаје као комплекс процеса и односа између и унутар државних субјеката, чији су интереси, вредности и потребе дијаметрално супротстављени и не могу се усагласити кроз процесе сарадње.³⁵

Уважавајући ненегативност као особину добре дефиниције из до сада наведених одређења, нужно је истаћи и разлике између овог облика политичког насиља и других сличних облика са којима постоје преклапања. Тако је, за разлику од оружане побуне, вођење опозиционе политике, формирање опозиционих медија и партија, организовање јавних окупљања, учествовање у изборном надметању и сл. легално. С друге стране, политичка крила побуњеничких покрета могу спроводити и овакве активности.

Такође, оружана побуна није појава која се јавља изненада, масовно и са широким општеприхваћеним циљевима, као што су револуције, мада побуњеници често наступају у кризним моментима када остале друштвене околности доприносе потенцијалном успеху побуне. Поред тога, важно је нагласити да се велики део побуњеничких покрета управо бори за наклоност неопредељене већине.

Оружана побуна није ни сукоб приближно једнаких страна унутар једног друштва које разликују супротни ставови о једном или о групи повезаних питања као што су грађански ратови. Међутим, оружане побуне се често претварају у дуготрајне грађанске сукобе унутар једног друштва.

³⁴ Милан Мијалковски, „Улога Војске Србије у противтерористичким и противпобуњеничким дејствима“. *Војно дело*, 6/2016, стр. 253.

³⁵ Вангел Милковски, „Употреба савремених војних снага у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне“, *Војно дело*, 6/2016, стр. 214.

Такође, оружана побуна није резултат сукоба елита у врху једног друштва као у случајевима преврата, али управо од елита које је иницирају и подржавају (материјално, декларативно), постављају циљеве и сл., зависи успех и каснија експлоатација успеха.

Физички, мете снага оружане побуне нису цивилне, као што је то случај код тероризма, али борба за „срца и умове“ често има елементе тероризма, принуде и присиле. Такође, оружана побуна не настаје спонтано и изненада, а снаге побуњеника су углавном подржане споља.

Конечно, оружана побуна није оружје јаким као што је то војна интервенција или рат. Ипак, индуровању оружане побуне у појединим регионима (државама) приступају велике и јаке државе ради остваривања сопствених интереса, јер је овај „формат“ сукоба повољан са политичког аспекта и оставља доста простора за маневар у случају неуспеха (промена стране која се подржава, порицање умешаности, и сл.).

Закључак

Анализирајући синтагму „оружана побуна“ у односу на термине којима су чиниоци синтагме дефинисани, најопштије се може закључити да оружана побуна у нашем лексичком дискурсу представља оружани начин изражавања незадовољства или неслагања са политиком коју власт спроводи. Доктринарна документа уважавају и истичу битне карактеристике оружане побуне, пре свега насилије, политички основ, нелегалност и његов (бар у почетку) нелегитимитет.

Дефинисати неки појам значи одредити његов садржај, тј. скуп његових битних ознака (одлика). Сваки појам има дефиниендум (појам чији садржај одређујемо дефиницијом – „оружана побуна“) и дефиниенс (израз којим се дефинише). Сваки се дефиниенс може рашчланити на најближи род (*genus proximum*) и врсну разлику (*differentia specifica*). Врсна разлика је оно по чему се један појам разликује од других појмова који потпадају под исти најближи родни појам.

У нашем случају први појам вишег реда је политичко насиље, а од осталих облика политичког насиља оружана побуна се разликује по сложености, нелегалности, масовности и другим обележјима. Уважавајући ненегативност, предметност, садржајност, свестраност, суштинску прецизност, сложеност, развојност, сразмерност и тачност, као особине добре дефиниције,³⁶ истраживачи су различито дефинисали ову друштвену појаву, али се уочава да доступна одређења само делимично задовољавају наведене критеријуме. Део наведених дефиниција истиче циљ или мотив као основни дефинијенс (преузимање власти, обарање правног поретка, овладавање ресурсима, спровођење политике партије, промену уставног уређења и др.). Друге опет истичу активности и начин извођења (субверзијом, војним притиском, превратом и др.). Трећа група дефи-

³⁶ Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, ЈП Службени гласник, Београд, 2000, стр. 167.

ниција истиче обележја ове појаве (неуставна, насилна, идеолошки мотивисана и др.). На основу наведеног може се закључити да је оружану побуну, као сложени облик политичког насиља, тешко прецизно дефинисати тако да дефиниција оствари широки консензус. Дефиниције еволуирају у зависности од контекста у којем се побуна дешавала или дешава, начина побуњеничке борбе, као и политичких циљева које је побуњенички покрет или њихов спонзор одабрао.

На основу анализе доступних дефиниција и извора у којима се на непосредан или посредан начин говори о оружаном побуни, а због сталне промене категоријалних појмова, наведених различитих приступа при дефинисању и истраживању оружане побуне, може се формулисати операциона експликативна дефиниција која гласи: оружана побуна је унутардржавни нелегални сложени облик политичког насиља који примењују организоване наоружане групе ради остваривања политичких циљева. Наведену дефиницију излажемо стручној и научној критици уз констатацију да ће на проблем дефинисања појма „оружана побуна“ и даље утицати развојност овог облика политичког насиља, јер ће се циљеви, активности, средства и методе које спроводе побуњеничке организације, као и контексти у којима се оружана побуна дешава, такође перманентно мењати у складу са актуелним и будућим друштвено-политичким условима, као и мотивима и интересима кључних субјеката овог сложеног облика политичког насиља.

Литература

- [1] Bard O'Neill, et al., *Insurgency in the modern world*, Routledge group, London, 1980.
- [2] Bard O'Neill, *Insurgency and terrorism, from revolution to apocalypse*, Potomac books, Washington, 2005.
- [3] Balcells L, Kalyvas SN. „Does Warfare Matter? Severity, Duration, and Outcomes of Civil Wars”, *Journal of Conflict Resolution*, 58(8):1390-1418, 2014, doi:10.1177/0022002714547903.
- [4] British Army Field Manual, Volume 1 Part 10, „Countering Insurgency”, Army Code 71876, 2009.
- [5] Вангел Милковски, „Употреба савремених војних снага у супротстављању терористичким снагама и снагама оружане побуне”, *Војно дело*, 6/2016, стр. 210-227.
- [6] German Army Office, Army development, Army training, „*Preliminary basics for the role of land forces in counterinsurgency*”, Cologne, 2010.
- [7] Горан Матић, *Политички деликти - атентат и побуна*, МЦ „Одбрана”, Београд, 2016.
- [8] Грамота – речник руског језика, 2021, доступан на: <http://gramota.ru/> и https://www.lexilogos.com/english/russian_dictionary.htm, приступљено дана 20. 01. 2022. године.
- [9] David Galula, *Counterinsurgency Warfare*, Praeger, London, 1964.
- [10] David Kilcullen, „Countering Global Insurgency: A Strategy for the War on Terrorism”, *Journal of Strategic Studies*, 2005.
- [11] David Kilcullen, „Counterinsurgency Redux”, *Survival* 48, 4 (Winter 2006-2007), p.121.

- [12] „Доктрина Војске Србије”, Медија центар Одбрана, Београд, 2010.
- [13] Ian Beckett, *Modern insurgencies and counter-insurgencies*, Routledge group, Oxfordshire, England, UK, 2001.
- [14] Јован Ђорђевић и др., *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975.
- [15] „Концепт употребе снага Војске Србије у противтерористичкој и противпобуњеничкој операцији”, Министарство одбране, Генералштаб Војске Србије, Управа за обуку и доктрину, Београд, 2014.
- [16] Кривични законик Републике Србије - „Службени гласник РС”, бр. 85 од 6. октобра 2005, 88 од 14. октобра 2005 - исправка, 107 од 2. децембра 2005 - исправка, 72 од 3. септембра 2009, 111 од 29. децембра 2009, 121 од 24. децембра 2012, 104 од 27. новембра 2013, 108 од 10. октобра 2014, 94 од 24. новембра 2016, 35 од 21. маја 2019.
- [17] Christopher Paul, Colin P. Clarke, Beth Grill, and Molly Dunigan, *Paths to Victory: Detailed Insurgency Case Studies*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2013. доступно на : https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR291z2.html, приступљено дана 06. 03. 2022.
- [18] Mao Tse Tung, *On guerrilla warfare*, translated by HQ US MC, Washington, 1989.
- [19] Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1980.
- [20] Милан Мијалковски, „Улога Војске Србије у противтерористичким и противпобуњеничким дејствима”, *Војно дело*, 6/2016, стр. 248-265.
- [21] Милица Вујанић и др., *Речник српскога језика*, Матица српска, Нови Сад, 2011.
- [22] Миодраг Гордић и Горан Матић, „Оружана побуна”, *Војно дело*, јесен 2011, стр. 117-137.
- [23] Митар Ковач и Дејан Стојковић. *Стратегијско планирање одбране*, Војноиздавачки завод, Београд, 2009.
- [24] NATO Allied Joint Publication 3.4.4 „*Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*”, Edition a Version 1, July 2016., приступљено дана 17.12.2021. године, доступно на: <http://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/AJP-3.4.4%20EDA%20V1%20E.pdf> .
- [25] Обрен Ђорђевић, *Лексикон безбедности*. Партизанска књига, Београд, 1986.
- [26] Pettersson, Therese, Shawn Davis, Amber Deniz, Garoun Engström, Nanar Hawach, Stina Högladh, Margareta Sollenberg & Magnus Öberg, „Organized violence 1989-2020, with a special emphasis on Syria”. *Journal of Peace Research* 58(4), Peace Research Institute Oslo (PRIO), 2021.
- [27] Радослав Гаџиновић и Драган Млађан, „Оружана побуна – проблем безбедности демократске државе”, *Српска политичка мисао*, Број 4/2011, год 18., вол. 34 стр. 277-293.
- [28] Славомир Милосављевић и Иван Радосављевић, *Основи методологије политичких наука*, ЈП Службени гласник, Београд, 2000.
- [29] *Словарь русского языка*, доступан на: <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.aspx> https://www.lexilogos.com/english/russian_dictionary.htm, приступљено дана 27. 12. 2021. године.

[30] Steven Metz & Raymond Millen, „*Insurgency and counterinsurgency in the 21st century: reconceptualizing threat and response*”, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2004., приступљено дана 11. 01. 2022, доступно на: <http://www.jstor.org/stable/resrep11453>.

[31] Третьего издания Большой советской энциклопедии, выпущенной издательством «Советская энциклопедия» в 1969 - 1978 годах, доступна на: http://www.rubricon.com/bse_1.asp, приступљено дана 28.12.2021. године.

[32] Frank Kitson, „*Low Intensity Operations: Subversion, Insurgency and Peacekeeping*”, Faber and Faber, London, 1971.

[33] FM 3-24 „*Insurgencies and counterinsurgencies*”, HQ Dept. of the Army, USA, 2014.

[34] Centre interarmées de concepts, de doctrines et d'expérimentations, „*Contre-insurrection*” (Paris: Ministère de la Défense, 2013), 57, доступно на: <http://www.guerredefrance.fr/DOC/COIN.pdf>., приступљено дана 05.03.2022.

[35] Chairman of the Joint Chiefs of Staff Publications 3-24, „*Counterinsurgency*” JP 3-24, 2018.

[36] Džozef Naj, *Како разумевати међународне сукобе*, Стубови културе, Београд, 2006.

Резиме

У биполарној геополитичкој подели оружане побуне су посматране најчешће као начин борбе за ослобођење од колонизације, репресије и сл. Међутим, уочене су и њене особине као једног од спољнополитичких алата, па су у униполарном геополитичком моменту добиле више на значају. Услед разноврсних појавних облика могуће је пронаћи мноштво различитих дефиниција овог сложеног облика политичког насиља.

Проблеми на који истраживачи наилазе у трагању за суштинским одликама оружане побуне су семантички, а затим садржајни, јер је тешко одредити шта оружана побуна јесте у односу на то шта није. Међутим, дефинисање неке друштвене појаве је нужно јер одређује главне и константне одлике, структуру, као и разграничење неке појаве од других сличних појава. На тај начин се у сваком друштву обезбеђују предуслови за заједнички приступ и поступање приликом решавања практичних проблема.

У трагању за ваљаном дефиницијом оружане побуне критички су поређане њене карактеристичне особине у лексичким изворима (дефиницијама доступним у речницима, енциклопедијама и лексиконима). Такође, анализирана су правна (у домаћим и страним кривичним законима и међународном хуманитарном праву), доступна војна (доктринарна) и истраживачка одређења, ради сагледавања проблема дефинисања овог појма и формулисања предлога објективног и експликативног одређења његовог садржаја.

Анализирајући синтагму „оружана побуна” у односу на термине којима су чињеници синтагме дефинисани, најопштије се може закључити да оружана побуна у нашем лексичком дискурсу представља оружани начин изражавања незадовољ-

ства или неслагања са политиком коју власт спроводи. Доктринарна документа додатно уважавају и истичу битне карактеристике оружане побуне, пре свега насиље, политички основ, нелегалност и његов (бар у почетку) нелегитимитет.

Најближи род или први појам вишег реда у односу на оружану побуну је политичко насиље, а од осталих облика политичког насиља оружана побуна се разликује по сложености, нелегалности, масовности и другим обележјима. Уважавајући ненегативност, предметност, садржајност, свестраност, суштинску прецизност, сложеност, развојност, сразмерност и тачност, као особине добре дефиниције, истраживачи су различито дефинисали ову друштвену појаву, али се уочава да доступна одређења само делимично задовољавају наведене критеријуме. Део наведених дефиниција истиче циљ или мотив као основни дефинијенс (преузимање власти, обарање правног поретка, овладавање ресурсима, спровођење политике партије, промену уставног уређења и др.). Друге опет истичу активности и начин извођења (субверзију, војни притисак, преврат и др.). Трећа група дефиниција истиче обележја ове појаве (неуставност, насилност, идеолошку мотивисаност и др.). На основу наведеног може се закључити да је оружану побуну, као сложени облик политичког насиља, тешко прецизно дефинисати тако да дефиниција оствари широки консензус. Дефиниције еволуирају у зависности од контекста у којем се побуна дешавала или дешава, начина побуњеничке борбе, као и политичких циљева које је побуњенички покрет или њихов спонзор одабрао.

На основу анализе доступних дефиниција и извора у којима се на непосредан или посредан начин говори о оружној побуни, а због сталне промене категоријалних појмова, различитих приступа при дефинисању и истраживању оружане побуне, може се формулисати операциона експликативна дефиниција која гласи: оружана побуна је унутардржавни нелегални сложени облик политичког насиља који примењују организоване наоружане групе ради остваривања политичких циљева. Наведену дефиницију излажемо стручној и научној критици уз констатацију да ће на проблем дефинисања појма „оружана побуна“ и даље утицати развојност овог облика политичког насиља, јер ће се циљеви, активности, средства и методе које спроводе побуњеничке организације, као и контексти у којима се оружана побуна дешава, такође перманентно мењати у складу са актуелним и будућим друштвено-политичким условима, као и мотивима и интересима кључних субјеката овог сложеног облика политичког насиља.

Кључне речи: *дефиниција, дефинисање, политичко насиље, оружана побуна*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

